

УДК 336.1-049.5(477):339.9

А. С. Полторак,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв
ORCID ID: 0000-0002-9752-9431

В. Ю. Паламарчук,
здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету,
Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв
Т. А. Манукян,
здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету,
Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв

DOI: 10.32702/2306-6814.2018.23.44

РОЗВИТОК МЕХАНІЗМУ КРЕДИТУВАННЯ ДЛЯ ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК НАПРЯМ ЗМІЦНЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

A. Poltorak,
PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Finance,
Banking and Insurance, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv
V. Palamarchuk,
Applicant for higher education of Accounting and Finance faculty, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv
T. Manukian,
Applicant for higher education of Accounting and Finance faculty, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv

DEVELOPMENT OF THE MECHANISM OF LENDING FOR HIGHER EDUCATION AS A WAY TO STRENGTHEN THE LEVEL OF THE STATE'S FINANCIAL SECURITY

Проаналізовано економічну сутність кредитування для здобуття вищої освіти та його основні функції у сучасних умовах. Досліджено, що дедалі більше українських здобувачів вищої освіти обирають навчання за кордоном, водночас, на стратегічному рівні студентська міграція в Україні отримує недостатньо уваги в умовах наявності доступу до безкоштовної вищої освіти в окремих державах, поступового пом'якшення міграційних законів з метою полегшення в'їзду студентів. Проаналізовано основні відмінності між механізмом кредитування для здобуття вищої освіти, запровадженим в Україні, та подібними механізмами, що ефективно функціонують в європейських державах. З'ясовано, що розвиток механізму кредитування для здобуття вищої освіти в Україні позитивно вплине на підвищення загального рівня освіти населення, ефективність прийняття управлінських рішень у процесі розроблення стратегії та напрямів зміцнення рівня фінансової безпеки держави в умовах глобалізації.

Having considered the peculiarities of the mechanism of lending for higher education as a way of strengthening the level of the state's financial security, the following conclusions were made:

The economic essence of lending for higher education and its main functions in modern conditions are analyzed, among them: the transfer of the financial burden for the payment of the educational process from parents to the higher education, which will increase the general level of responsibility of applicants for the choice of specialty; reducing the level of social tension and increasing social welfare of the population; balance of financial interests of the state and graduates of institutions of higher education; strengthening the level of financial security of the state.

It has been investigated that more and more Ukrainian higher education students choose to study abroad, while at the strategic level, student migration in Ukraine is not sufficiently received in the conditions of access to free higher education in certain states, the gradual easing of migration laws in order to facilitate 'ride of students.

The reasons why the program of educational lending in Ukraine does not work is summarized, among them: the imperfection of legislation; unjustified conditions for granting benefits; lack of consideration of changes in economic indicators.

The main differences between the lending mechanism for higher education implemented in Ukraine and similar mechanisms that effectively operate in European countries are analyzed.

Thus, the development of the lending mechanism for higher education in Ukraine, in our opinion, will positively influence the increase of the general level of education of the population, the effectiveness of making managerial decisions in the process of developing a strategy and directions for strengthening the level of financial security of the state in a globalized world.

Ключові слова: безпека, фінансова безпека, економічна безпека, фінансова система, кредитування для здобуття вищої освіти.

Key words: security, financial security, economic security, financial system, lending for higher education.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасних економічних умовах розподіл державного фінансування вищої освіти не в повному обсязі відповідає потребам суспільства, крім того, в умовах динамічних змін у фінансовій системі держави розбіжність між ринком та університетами щодаля поглиблюється, враховуючи різні пріоритетні напрями у вищій освіті для держави та вступників. Так, з метою зміцнення рівня фінансової безпеки держави, на нашу думку, необхідними є розвиток та підвищення ефективності функціонування механізму кредитування для здобуття вищої освіти. Враховуючи вищезазначені аспекти, розгляд даної проблеми є актуальним.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми розвитку механізмів кредитування здобуття вищої освіти та аналізу факторів впливу на рівень фінансової безпеки держави розглядали у своїх працях такі науковці: О. Барановський [2], А. Сухоруков [17], Ю. Харазішвілі [19], М. Єрмошенко [4], Н. Сіренко [15], О. Єрфорт [5], Ю. Тимошенко [7], І. Король [1] та інші дослідники.

МЕТА СТАТТІ

Метою дослідження є аналіз стану і перспектив розвитку механізму кредитування для здобуття вищої освіти в Україні як напрямку зміцнення рівня фінансової безпеки держави.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Кредитування для здобуття вищої освіти — це економічні відносини, які відбуваються між кредитором (держава, заклади вищої освіти, банки, інші фінансово-кредитні установи), з одного боку, і позичальником (здобувачі вищої освіти; батьки; молоді громадяни України), з іншого — з приводу отримання позичкових ресурсів на період навчання з подальшою виплатою відсотків та основної суми кредиту.

В Україні програма кредитування здобуття вищої освіти діяла з 2003 р. відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 16.06.2003 р. № 916, але через "збитковість" і відсутність масового користування з часом припинила своє функціонування. Постановою Кабінету Міністрів України від 29.08.2018 р. № 673 [11] затверджено новий Порядок пільгового кредитування для здобуття професійно-технічної та вищої освіти.

Зауважимо, що більшість сучасних здобувачів вищої освіти навчаються на контрактній основі (на умовах договору), відповідно, проблема доступності вищої осві-

ти для населення не може бути у повному обсязі вирішена без застосування ефективних механізмів кредитування здобуття вищої освіти.

Кредити для здобуття вищої освіти в Україні у сучасних умовах можуть виконувати декілька основних функцій [5]:

- перекладення фінансового тягаря з оплати навчального процесу з батьків на здобувача вищої освіти, який в результаті закінчення навчання й отримання відповідного освітнього ступеня (бакалавр, магістр) зобов'язаний працевлаштуватися та своєчасно й самостійно повернути суму кредиту та відсотки за його користуванням, що сприятиме підвищенню загального рівня відповідальності вступників щодо вибору спеціальності;

- зменшення рівня соціальної несправедливості. Так, обдаровані вступники з родин з невисоким рівнем доходів матимуть можливість на здобуття вищої освіти та, відповідно, подальше працевлаштування з гідною оплатою їх праці;

- підвищення соціального добробуту населення;
- збалансування фінансових інтересів держави й випускників закладів вищої освіти;

- зміцнення рівня фінансової безпеки держави, а саме — покращення "умов функціонування фінансової системи держави, за яких дія внутрішніх та зовнішніх загроз не спричиняє негативних процесів у даній складній системі та не заважає створенню сприятливих фінансових умов для її сталого розвитку" [8].

Підвищення загального рівня освіти населення позитивно впливатиме на ефективність прийняття управлінських рішень у процесі розроблення стратегії та напрямів зміцнення рівня фінансової безпеки держави в умовах глобалізації. Розвиток країни та зміцнення її фінансової безпеки неможливі без впровадження нових знань та інновацій, що особливо актуальним є для держав, що розвиваються. Інноваційні розробки та нові знання можуть стати основою для підвищення продуктивності економіки, конкурентоспроможності держави в умовах глобалізаційних викликів. У свою чергу, процеси запровадження нових знань та розвитку інновацій ускладнюються в умовах відсутності ефективних механізмів кредитування вищої освіти.

Проаналізуємо динаміку обсягів пільгового кредитування для здобуття вищої освіти у 2003—2018 рр. (табл. 1).

За даними таблиці 1 з'ясовано, що механізм пільгового кредитування здобуття вищої освіти в Україні функціонував з 2003 р., але протягом 2011—2012 рр. програму не фінансували, а з 2014 р. в індикативних показниках державного бюджету взагалі не було передбачено видатки

Таблиця 1. Динаміка обсягів пільгового кредитування для здобуття вищої освіти у 2003–2018 рр.

		Роки								
		2003-2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014-2018
Загальна сума видатків за програмою, млн грн		35,2	9,1	8,0	7,9	8,9	2,9	5,0	2,9	–
Кількість одержувачів пільгових кредитів, тис. осіб		15,5	2,8	1,5	1,5	1,1	програма не була профінансована		0,5	в державному бюджеті не було передбачено видатків за даною програмою
Кількість здобувачів вищої освіти денної форми навчання на умовах самофінансування, тис. осіб		–	354,4	361,6	333,3	325,1	–		227,1	

Джерело: представлено авторами на основі [5].

за цією програмою. Відтак, з цього періоду механізм пільгового кредитування для здобуття вищої освіти в Україні фактично не функціонує.

Дедалі більше українських здобувачів вищої освіти обирають навчання за кордоном, відповідно, університети вмотивовані шукати напрями заповнення утвореної прогалини або шляхом залучення закордонних студентів або розроблення нестандартних рішень у процесі залучення вступників та формування сучасних умов для здобуття вищої освіти. Водночас на стратегічному рівні студентська міграція в Україні, на нашу думку, отримує недостатню увагу. Проблема особливо загострюється в умовах наявності доступу до безкоштовної вищої освіти в окремих державах, поступового пом'якшення міграційних законів з метою полегшення в'їзду студентів [18].

Проаналізуємо динаміку кількості українських студентів, які навчаються за кордоном (рис. 1). За результатами досліджень Інституту суспільних відносин тільки 7% українців, що здобувають вищу освіту за межами країни, планують повернутися назад. Серед найбільш бажаних країн для навчання залишаються Польща, Канада, Німеччина, Чехія, Австрія, Франція.

Так, на денній формі навчання у Словаччині кількість українських здобувачів вищої освіти зросла протягом останніх п'яти років у 10 разів (зі 188 осіб у 2013/2014 навчальному році до 1851 студентів у 2017/2018 навчальному році). Результати опитувань підтверджують, що українські здобувачі вищої освіти, що навчаються у Словаччині, передусім обирають закордонну вищу освіту через надію знайти роботу в Європейському Союзі та незадовільні умови життя (транспорт, медицина, доступність і якість житла) [18].

Польща не має сучасної та всеохопної міграційної стратегії, однак, кількість українських здобувачів вищої освіти в цій країні постійно зростає завдяки невисокій вартості навчання, кращим перспективам для працевлаштування. Згідно з офіційною статистикою Польщі, кількість українських здобувачів вищої освіти постійно зростає: якщо у 2012/2013 н. р. було 9747 українських здобувачів вищої освіти, в 2014/2015 це число зросло до 23392 осіб, тоді як зараз в польських університетах навчається більше 35 тисяч українських студентів.

Кількість українських здобувачів вищої освіти, які навчаються за кордоном, невинно зростає. Так, за 2009–2017 рр. лише за офіційною статистикою кількість українців, що отримують вищу освіту за кордоном, збільшилась май-

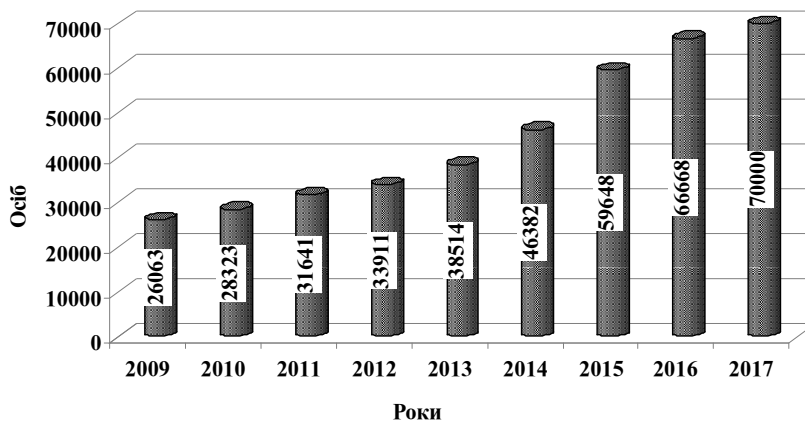

Рис. 1. Динаміка кількості українських студентів, які навчаються за кордоном

Джерело: побудовано авторами на основі [18].

же у 3 рази. Такі тенденції щодо студентської міграції, з одного боку, можуть стати однією з причин "провалу" програми пільгового кредитування здобуття вищої освіти в Україні, а з іншого боку, припинення фінансування програми сприяло прискоренню темпів студентської міграції.

Механізм кредитування здобуття вищої освіти ефективно функціонує у багатьох країнах (Данія, Німеччина, Нідерланди, Швеція, Швейцарія, США, Великобританія, Австралія та інші), але на відміну від України, в цих країнах такий механізм став масовим та вигідним для держави.

Програма освітнього кредитування в Україні не працює через різні причини: недосконалість законодавства; необґрунтованість умов надання пільг (строк погашення — 15 років, починаючи з дванадцятого місяця після закінчення навчання; для отримувача кредиту, який має одну дитину — звільнення від сплати відсотків за кредитом; отримувач, який має двох дітей — звільнення від 25% суми основного кредиту; який має трьох і більше дітей — 50% зазначеної суми); відсутність врахування змін економічних показників.

Для оцінки ефективності функціонування механізму кредитування здобуття вищої освіти в інших країнах дослідимо структуру джерел фінансування здобуття вищої освіти у деяких з них (табл. 2).

Порівнюючи дані таблиці 2 з кількісними показниками здобувачів вищої освіти, які отримали пільгові кредити на навчання в Україні (табл. 1), можемо зробити висновок, що механізм кредитування здобуття вищої освіти в Україні менш розвинений. Великобританія забезпечує 92% здобувачів вищої освіти пільговими кредитами.

Механізм кредитування здобуття вищої освіти, що функціонував в Україні, з урахуванням всіх переваг також мав і суттєві недоліки, які представлені у таблиці 3.

Таблиця 2. Структура джерел фінансування здобуття вищої освіти

Категорія здобувачів вищої освіти	США	Великобританія	Австралія
- які отримують пільгові кредити	64	92	88
- які отримують гранти на навчання	20	0	0
- які не отримують фінансової допомоги з боку держави	16	8	12

Джерело: представлено автором на основі [5].

Проаналізувавши інформацію табл. 3, можемо зробити висновок, що переваг від функціонування механізму кредитування здобуття вищої освіти більше, ніж недоліків, значну частину яких можна уникнути у процесі вдосконалення механізму шляхом запровадження до вітчизняних умов досвіду країн, в яких реалізація подібних механізмів приносить відповідні соціальні ефекти. Порівняємо основні риси механізмів освітнього кредитування в Україні та західних країнах. На нашу думку, основними відмінностями між механізмом кредитування на здобуття вищої освіти, запровадженим в Україні, та подібними механізмами, що ефективно функціонують в європейських державах, є наступні:

- строк повернення кредиту в Україні становить 15 років, починаючи з 12-го місяця після здобуття відповідного освітнього ступеня, тоді як в європейських країнах строк повернення кредиту на здобуття вищої освіти найчастіше не перевищує 10 років;

- ставка за користування кредитом на здобуття вищої освіти в Україні становить 3 % річних від суми кредитної заборгованості, крім того, у порядку пільгового кредитування для здобуття професійно-технічної та вищої освіти [11] не зазначена можливість зміни ставки в умовах зміни основних показників економічного стану в країні, тоді як в європейських країнах ставка за користування кредитом на здобуття вищої освіти найчастіше перевищує рівень інфляції. На нашу думку, таке положення очікувано призведе до втрати бюджетних коштів;

- наявність необгрунтовано великої кількості пільгових умов кредитування на здобуття вищої освіти в Україні порівняно з європейськими країнами.

Так, на нашу думку, умови механізму кредитування здобуття вищої освіти в Україні більше схожі на державне фінансування, аніж на кредитування.

Фінансова безпека країни — складова частина національної безпеки — є дуже складним та багатограним явищем, вплив на яку можуть здійснювати різні зовнішні та внутрішні чинники, серед яких і рівень ефективності механізму кредитування здобуття вищої освіти.

Переконані, що ефективно функціонуючий механізм кредитування здобуття вищої освіти в Україні сприятиме зміцненню рівня її фінансової безпеки завдяки:

- розвитку інтелектуального та наукового потенціалу держави;

- сприянню інноваційному розвитку галузей економіки, установ, що розташовані у сільській місцевості, комунальних та державних закладів;

- підготовці фахівців спеціальностей, що користуються попитом на ринку праці, розвитку високоінтелектуальних галузей та технологій;

- розширенню спектра наданих банківських послуг;

- зниженню рівня соціальної напруженості, яка виникає внаслідок розриву в рівнях доходів громадян;

- зменшенню рівня безробіття в країні.

Проаналізуємо стан підсистем фінансової безпеки України за 2007—2017 рр., визначений відповідно до методичних рекомендацій Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277 [6] (табл. 4).

За даними таблиці 4 можемо спостерігати динаміку стану фінансової безпеки за складовими, яка має тенденцію до спаду. У 2017 р. найвищим відповідно до роз-

Таблиця 3. Переваги та недоліки механізму кредитування для здобуття вищої освіти у розрізі його основних суб'єктів

Переваги для держави	Недоліки для держави
Підвищення освітнього та наукового потенціалу держави завдяки збільшенню кількості здобувачів вищої освіти та випускників закладів вищої освіти	Значний строк погашення позички (15 років) в умовах високого рівня інфляції та низької ставки кредитування (3 % річних) перетворює кредитування на повне фінансування
Сприяння інноваційному розвитку держави та формування у випускників закладів вищої освіти додаткового стимулу для працевлаштування за фахом	Можливість нецільового використання кредитних коштів та втрати бюджетних коштів внаслідок ймовірного неповернення позичальниками кредитів
Сприяння розвитку установ, що розташовані у сільській місцевості, комунальних та державних закладів	Додаткове навантаження на державний та місцеві бюджети держави
Переваги для позичальника	Недоліки для позичальника
Невисока ставка за пільговим кредитом на здобуття вищої освіти та значний строк погашення позички	Додаткове навантаження на сімейні бюджети осіб, що користувались кредитами на здобуття вищої освіти, після закінчення навчання та працевлаштування
Можливість продовжити строк повернення кредиту на період: призову одержувача на строкову військову службу, перебування у відпустці по догляду за дитиною або академічній відпустці, вступу до навчального закладу для здобуття вищого рівня освіти або до аспірантури	Необхідність швидкого працевлаштування після закінчення навчання
Наявність додаткових пільг для окремих соціальних верств населення	Збільшення відповідальності щодо вибору майбутньої професії
Можливість отримати вищу освіту соціальним верствам, які через фінансові труднощі не мали такої можливості	
Право не повертати кредит та відсотки за користування ним для осіб, які працювали за фахом не менше ніж п'ять років в установі, що розташована у сільській місцевості, або в комунальному чи державному закладі	

Джерело: узагальнено авторами.

рахунків є рівень валютної безпеки — 59 %, який, однак, зменшився у порівнянні з базовим 2007 р. на 7,8%, а найменшим — боргова безпека — 17 % (її значення зменшилось у порівнянні з 2007 р. на 75,4 відсотки).

На стан складових фінансової безпеки держави, на нашу думку, впливає ефективність функціонування механізму кредитування здобуття вищої освіти, а саме: ймовірні доходи та витрати від запровадження програми освітнього кредитування впливають на рівень бюджетної безпеки; реалізація даного виду кредитування в комерційних банках впливатиме на розширення спектру послуг банківських установ та підвищенню рівня їх фінансової стійкості та банківської безпеки в цілому; в результаті ефективного функціонування механізму та відповідних державних програм, що принесуть очікувані результати (у вигляді доходів та соціального ефекту), також очікується позитивний вплив на інші складові фінансової безпеки держави, враховуючи їх взаємопов'язаність та наявність синергетичного ефекту.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Таким чином, розглянувши особливості механізму кредитування здобуття вищої освіти як напрямку зміцнення рівня фінансової безпеки держави, зроблено такі висновки:

1. Проаналізовано економічну сутність кредитування для здобуття вищої освіти та його основні функції у сучасних умовах, серед яких: перекладення фінансового тягаря з оплати навчального процесу з батьків на здобувача вищої освіти, що сприятиме підвищенню загального рівня відповідальності вступників щодо вибору спеціальності; зменшення рівня соціальної напруженості та підвищення соціального добробуту населення; збалансування фінансових інтересів держави й випускників закладів вищої освіти; зміцнення рівня фінансової безпеки держави.
 3. Досліджено, що дедалі більше українських здобувачів вищої освіти обирають навчання за кордоном, водночас, на стратегічному рівні студентська міграція в Україні отримує недостатньо уваги в умовах наявності доступу до безкоштовної вищої освіти в окремих державах, поступового пом'якшення міграційних законів з метою полегшення в'їзду студентів.
 4. Узагальнено причини того, що програма освітнього кредитування в Україні не працює, серед яких: недосконалість законодавства; необґрунтованість умов надання пільг; відсутність врахування змін економічних показників.
 5. Проаналізовано основні відмінності між механізмом кредитування на здобуття вищої освіти, запровадженим в Україні, та подібними механізмами, що ефективно функціонують в європейських державах.
- Таким чином, розвиток механізму кредитування для здобуття вищої освіти в Україні, на нашу думку, позитивно вплине на підвищення загального рівня освіти на-

Таблиця 4. Стан фінансової безпеки України за складовими, %

№	Складові фінансової безпеки	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Динаміка рівня
1.	Бюджетна безпека	89	79	47	43	60	51	54	50	59	59	49	
2.	Боргова безпека	69	48	30	35	36	32	28	13	12	16	17	
3.	Валютна безпека	64	34	52	54	53	53	76	36	42	50	59	
4.	Грошово-кредитна безпека	45	38	49	54	47	46	41	43	43	48	49	
5.	Банківська безпека	61	55	28	38	45	47	50	30	17	21	30	
6.	Безпека небанківського фінансового ринку	47	39	48	42	34	49	49	46	37	32	32	
Загальний розрахунковий індекс фінансової безпеки		64	51	42	44	47	46	50	36	35	38	40	

Джерело: представлено авторами на основі [6].

селення, ефективність прийняття управлінських рішень у процесі розроблення стратегії та напрямів зміцнення рівня фінансової безпеки держави в умовах глобалізації.

Література:

1. Korol I. Financial risk management as a strategic direction for improving the level of economic security of Ukraine / Inna Korol, Anastasiya Poltorak // *Baltic Journal of Economic Studies*. — 2018. — Vol. 4 (2018). — No. 1. — pp. 235-241. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-1-235-241>
2. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) / О.І. Барановський. — Київ: нац. торг.-екон. ун-т. — К.: КНТЕУ. — 2004. — 760 с.
3. Бурковська А.В. Банківська система України: особливості діяльності сьогодення / А.В. Бурковська, Т.І. Лункіна // *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. — 2015. — № 3. — С. 3—9.
4. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення: монографія / М.М. Єрмошенко. — К.: ВЦ КНТЕУ, 2001. — 309 с.
5. Єрфорт О.Ю. Розвиток механізмів кредитування здобуття вищої освіти в Україні / О.Ю. Єрфорт // *Фінанси України*. — 2018. — № 3. — С. 67.
6. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ від 29.10.2013 № 1277 [Електронний ресурс] / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. — Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii>
7. Полторак А.С. Архітектура наслідків глобалізаційних процесів у фінансовій сфері / А.С. Полторак // *Modern economics*, 2018. — № 10. — С. 89—96. [https://doi.org/10.31521/modecon.V10\(2018\)-15](https://doi.org/10.31521/modecon.V10(2018)-15)
8. Полторак А. С. Методологічні засади систематизації фінансової безпеки держави / А.С. Полторак, А.О. Зайко // *Агросвіт*. — 2018. — № 21. — С. 65—71.
9. Полторак А.С. Напрями удосконалення методичного інструментарію оцінки стану фінансової безпеки України / А.С. Полторак, Н.О. Тусова // *Економічний форум*. — 2018. — № 2. — С. 224—330.

10. Про вищу освіту: закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1556-18>

11. Про затвердження Порядку пільгового кредитування для здобуття професійно-технічної та вищої освіти: постановою Кабінету Міністрів України від 29.08.2018 р. № 673 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/673-2018-%D0%BF/conv>

12. Про освіту: закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2145-19>

13. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: закон України від 05.02.1993 р. № 2998-XII [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>

14. Прокопенко Н.С. Фінансова і податкова безпека підприємств аграрного сектора / Н.С. Прокопенко, О.О. Лемішко // *Агросвіт*. — 2011. — № 2. — С. 16—19.

15. Сиренко Н.М. Інтелектуальний капітал в системі науково-освітнього забезпечення аграрної економіки [Електронний ресурс] / Н.М. Сиренко // *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. — 2017. — Вип. 4. — С. 12—24.

16. Статистична інформація / Державна служба статистики [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

17. Сухоруков А.І. Фінансова безпека держави: навч. посіб. / А.І. Сухоруков, О.Д. Ладюк. — К.: ЦУЛ, 2007. — 188 с.

18. Українські студенти у Словаччині: політики залучення, інтеграції та мотивація і плани студентів [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainski-studenty-u-slovachchyni-polityku-zaluchennia-intehratsii-ta-motyvatsiia-i-plany-studentiv>

19. Харазішвілі Ю.М. Визначення стратегічних орієнтирів рівня економічної безпеки України: аналітична записка [Електронний ресурс] / Ю.М. Харазішвілі, Є.В. Дронь, Д.О. Махортих. — НІСД, 2014. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/-articles/1501>

References:

1. Korol, I. and Poltorak, A. (2018), "Financial risk management as a strategic direction for improving the level of economic security of Ukraine", *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 4, no. 1, pp. 235—241. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-1-235-241> (Accessed 01 November 2018).

2. Baranovs'kyj, O.I. (2004), *Finansova bezpeka v Ukraini (metodolohiia otsinky ta mekhanizmy zabezpechennia)* [Financial security in Ukraine (assessment methodology and security mechanisms)], Kyiv. Nats. Torh.-ekon. Un-t, Kyiv, Ukraine.

3. Burkovska, A.V. and Lunkina, T.I. (2015), "Banking system of Ukraine: peculiarities of the present activity", *Visnyk aharnoi nauky Prychornomoria*, vol. 3, pp. 3—9.

4. Iermoshenko, M.M. (2001), *Finansova bezpeka derzhavy: natsionalni interesy, realni zahrozy, stratehiia zabezpechennia* [Financial security of the state: national interests, real threats, strategy of providing], VTs KNTEU, Kyiv, Ukraine.

5. Ierfort, O. Yu. (2018), "Development of Lending Mechanisms for Higher Education in Ukraine", *Finansy Ukrainy*, vol. 3, pp. 67.

6. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2013), "On Approval of Methodological Recommendations for Calculating the Level of Economic Security of Ukraine", available at: <https://goo.gl/JE1TQc> (Accessed 01 November 2018).

7. Poltorak, A. (2018), "Architectonics effects of globalization in the financial sector", *Modern economics*, vol. 10 (2018), pp. 89—96. [https://doi.org/10.31521/modecon.V10\(2018\)-15](https://doi.org/10.31521/modecon.V10(2018)-15) (Accessed 01 November 2018).

8. Poltorak, A. and Zaiko, A. (2018), "Methodological principles of systematization of financial security of the state", *Ahrosvit*, vol. 21, pp. 65—71.

9. Poltorak, A.S. and Tusova, N.O. (2018), "Directions of improvement of methodical tools for assessing the state of financial security of Ukraine", *Ekonomichnyj forum*, vol. 2, pp. 224—330.

10. Verkhovna Rada of Ukraine (2014), *The Law of Ukraine "About higher education"*, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1556-18> (Accessed 01 November 2018).

11. Cabinet of Ministers of Ukraine (2018), *Decree "On Approval of the Procedure for Granting Lending for the Obtaining of Vocational and Higher Education"*, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/673-2018-%D0%BF/conv> (Accessed 01 November 2018).

12. Verkhovna Rada of Ukraine (2017), *The Law of Ukraine "About education"*, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2145-19> (Accessed 01 November 2018).

13. Verkhovna Rada of Ukraine (1993), *The Law of Ukraine "On promotion of social formation and development of youth in Ukraine"*, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12> (Accessed 01 November 2018).

14. Prokopenko, N.S. and Lemishko, O.O. (2011), "Financial and tax safety of enterprises of the agrarian sector", *Ahrosvit*, vol. 2, pp. 16—19.

15. Sirenko, N.M. (2017), "Intellectual capital in the system of scientific and educational provision of the agrarian economy", *Visnyk aharnoi nauky Prychornomoria*, vol. 4, pp. 12—24.

16. State Statistics Service (2018), "Statistical information", [Online], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 01 November 2018).

17. Sukhorukov, A.I. and Ladiuk, O.D. (2007), *Finansova bezpeka derzhavy* [Financial security of the state], TsUL, Kyiv, Ukraine.

18. "Ukrainian Students in Slovakia: Engagement Policy, Integration and Motivation, and Student Plans", [Online], available at: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainski-studenty-u-slovachchyni-polityku-zaluchennia-intehratsii-ta-motyvatsiia-i-plany-studentiv> (Accessed 01 November 2018).

19. Kharazishvili, Yu.M. Dron, Ye.V. and Makhortykh, D.O. (2014), *Vyznachennia stratehichnykh oriientyryv rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy* [Definition of strategic guidelines for the level of economic security in Ukraine], NISD, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 15.11.2018 р.